

חינוך לחיים

פרשת בהר

לגבי עבד כנעני כתוב בפרשה "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה לעולם בהם תעבדו" ואומרת על זה הגמ' בגיטין כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר לעולם בהם תעבדו. ולכא' הרי עבד כנעני נאמר בחגיגה ד' שהוא חייב במצוות כאישה, ומכל מקום עדיין לא הגיע לכלל ישראל וכהגדרת הרמב"ם "כבר יצא מכלל עכו"ם ולא בא לכלל ישראל" ורק כאשר רבו משחררו, הרי הוא נעשה בן חורין גמור וישראל גמור וחייב במצוות כאיש, וממילא למה אסור לשחרר עבד והלא אדרבה שחרורו מכניסו תחת כנפי השכינה, וכי יש לך דבר גדול מזה אשר מזריח אור היהדות והאמונה על רחוקים?? ובשלמא גוי גמור אין לנו לחזר אחריו לספחו אל נחלת ה', ואדרבה קשים גרים לישראל כספחת, אבל עבד שכבר יצא מכלל עכו"ם ומחוייב במצוות כאישה, ולעולם לא יוכל לחזור ולהיות גוי, למה אסרה התורה לקרבו ולהביאו לעול תורה ומצוות בשלמות?

מסביר האדמו"ר מטולנא שאין הקב"ה דורש מעם בני ישראל לעובדו אלא כפי כוחם וכאשר אמרו במדרש לגבי מתן תורה' בא וראה האין היה הקול יוצא לישראל, כל אחד ואחד היה שומע לפי כוחו, הזקנים לפי כוחן והבחורים לפי כוחן, והנערים הקטנים לפי כוחן, ואף משה לפי כוחו שנא' 'משה ידבר והאלוקים יענו בקול' מהו בקול? אלא בקול שהיה יכול משה לסבול וכו'.

וכאשר אדם מגביה עצמו מעל למדרגתו ותופס מרובה בבת אחת אין זה רצון הבורא יתברך. כי צריך לדעת כל אחד לדעת את מדרגתו ומקומו, ומה חובתו בעולמו ולא לחפש ולחזר אחר חיובים חדשים ומחודשים...

ולכך מצינו בגמרא שעבדו של רבן גמליאל שהיה עבד כשר כנאמר בברכות ט"ז "אין טבי עבדי כשאר כל עבדים – כשר היה" ורבן גמליאל אמר שהוא תלמיד חכם, ומכל מקום לא עש רבן גמליאל שום מעשה בכדי לשחררו על מנת שיהא ישראל גמור ויהא נסמך באמת כתלמיד חכם ששואלין אותו בכל מקום והוא יודע להשיב. ומסופר בגמ' בב"ק ע"ד מעשה ברבן גמליאל שסימא את עין טבי עבדו והיה שמח שמחה גדולה, מצאו לר' יהושע אמר לו אי אתה יודע שטבי עבדי יצא לחרות, אמר לו למה, א"ל שסמיתיו את עינו, אמר לו אין בדברך כלום שכבר אין לו עדים. דהיינו שאך שחשב שהשתחרר מחמת שסימאו, ולכך שמח באותו זמן שמחה גדולה, מכל מקום לא עשה שום פעולה בענין למרות גודל מעלתו של טבי וזאת משום שאין הקב"ה חפץ בכך, ודיו לכל איש ישראל שיעשה המוטל עליו ולא יהרוס לעלות אל מדריגות שאין לפי כוחו ולא יבקש להוסיף מצוות ולהרבות חיילים לתורה ולתעודה כשאינו מצוי עדיין בדרגה זו.

ובכך מסביר את הגמ' בב"ק ס"ט על הפס' בפרשתינו "ואיש כי יקדיש את ביתו קודש לה'" – מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו וע"כ אמרו 'אמר ר"י גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אין יכולים להקדיש, זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו' ונסביר ע"פ דרכינו שכאשר אדם מרגיש שהוא מקבל איזה רגש אש ורוצה להקדיש ולנדב איזה דבר לשם שמים, אז לפני שמתחיל עליו לבדוק היטב ולחשב חשבון נפשו האם 'ביתו' הוא שלו וברשותו, דהיינו שיבדוק אם הוא באמת עומד בדרגה זו, שהוא בעל הבית על 'ביתו' שמושל בעצמו ושכל ענייני הרשות שבביתו משועבדים אליו יתברך.

ורבים טועים בזה ובעניינים רבים ממהרים לקפוץ ממדריגתם ואין מעריכים נכונה את כוחם ויכולתם וסופם שיוצאים קרחים מכאן ומכאן, כך לגבי עצמם וגם כלפי אחרים – ביניהם – תלמידיהם. והלא כבר אמר החכם מכל האדם "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה" ודקדק ואמר "על פי דרכו" דהיינו על פי כוחו והבנתו של הנער, ולפי כלי הקיבול שיש לו, ולא על פי כח הנותן, אלא רק על פי כח המקבל, ויש למחנך ולמלמד וללב לאמוד ולחשב את כוחות הנפש של התלמידים והבנים, וליתן להם רק לפי כוחם.

וכאשר נחשב חשבון נפשינו ונשער מידתנו ובחינתנו, נזכה לעשות הטוב והישר בעיני ה' ונזכה למצוא חן ושכל טוב בעיני אלוהים ואדם.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com